

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан гуманітарно-педагогічного факультету

Людмила СТАНІСЛАВОВА

30 серпня 2024 р.

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна **Українська діалектологія**

Для освітніх програм різних спеціальностей

Рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач	Торчинська Наталія Миколаївна
Електронний файл викладача	https://ksf.khmn.u.edu.ua/torchynska-nataliya-mykolayivna/
Електронна пошта викладача	torchynskan@khmn.u.edu.ua ; natatora@ukr.net
Контактний телефон	097 766 05 43
Сайт дисципліни в ІСУ	https://msn.khnu.km.ua/course/view.php?id=2181
Умови навчання	Очні: середа – 5 пара, ауд. 4-334; онлайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Характеристика дисципліни

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин						Курсовий проєкт	Курсова робота	Форма семестрового контролю	
			Кредити ЄКТС	Години	Аудиторні заняття				Семінарські заняття	Самостійна робота, в т.ч. ІРС			залік	іспит
					Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття						
Д			4	120	54	18	–	36	–	66			+	іспит

Анотація дисципліни

Українська діалектологія – це наука про українську діалектну мову, про місцеві різновиди української мови. Вона вивчає закономірності живої народної мови в усій розмаїтості її місцевих діалектів і їх географічне поширення діалектних явищ мови, окреслення певних діалектних одиниць у їхній мовній системі тощо. Дисципліна викладається для студентів денної і заочної форм навчання. При викладанні дисципліни використовуються методи навчання: словесні (розповідь викладача, бесіда, пояснення, робота з мовними матеріалами), наочні (демонстрація реальних або зображених об'єктів, явищ і їх спостереження), практичні (вправи, ігри, тестування); технології навчання: репродуктивні, проєктні, інтерактивні, інформаційно-комп'ютерні, змішаного, перевернутого, дистанційного, контекстного навчання; інструменти ІКТ (PowerPoint, Zoom, YouTube, месенджери (Viber, корпоративна електронна пошта тощо).

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни – виробити у студентів на основі методу лінгвогеографії навички лінгвістичного аналізу, аналізу і узагальнення; навчити виокремлювати діалектні мовні явища; засвоїти основні лінгвістичні терміни та поняття;

Завдання дисципліни. Навчити студентів аналізувати фонетичні, лексичні, морфологічні та синтаксичні діалектні особливості як місцевої говірки, так і говірок різних регіонів України та зразків

художньої літератури із метою зіставлення норм літературної мови за визначення причин появи відмінностей.

Очікувані результати навчання

Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: вміло *використовувати* понятійний апарат, зокрема послуговуватися відповідною лінгвістичною діалектною термінологією; уміти *аналізувати* різноманітні діалектні мовні явища; *визначати* різновиди говірок, говорів, діалектів та наріч української мови; *характеризувати* зразки прозового мовлення у художніх творах; *класифікувати* зразки говірок відповідно до їхніх особливостей; *записувати* діалектні тексти від респондентів та фіксувати їх із допомогою транскрипції та різних записувальних пристроїв, *диференціювати* наріччя української мови; *застосовувати* норми сучасної української літературної мови у практиці мовленнєвої діяльності.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	Діалектологія як розділ лінгвістики	Діалектологія як розділ лінгвістики.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 1. Підготовка до практичного заняття	3	1, 2, 3, 4, 5, 6.
2		З історії розвитку діалектологічних досліджень	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 1. Підготовка до практичного заняття. (повідомлення про видатні постаті в діалектології) Виконання ТК 1	3	1, 2, 3, 4, 5, 6.
3	Літературна мова та діалекти	Поняття про діалекти	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 2. Підготовка до практичного заняття	3	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10.
4		Літературна мова та діалекти	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 2. Підготовка до практичного заняття (підготувати тексти з української літератури, у яких є діалектизми). Виконання ТК 2	3	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10.
5	Типологія діалектних явищ в українській мові.	Фонетика української діалектної мови.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 3. Підготовка до практичного заняття.	3	1, 3, 4, 5, 6, 10.
6	Система українського діалектного вокалізму	Система вокалізму української діалектної мови.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 3. Підготовка до практичного заняття. Виконання ТК 3.	3	1, 3, 4, 5, 6, 10.
7	Система консонантизму в наріччях української мови	Система консонантизму в наріччях української мови	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 4. Підготовка до практичного заняття.	3	1, 3, 4, 5, 6, 10.
8		Система консонантизму в наріччях української мови	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 4. Підготовка до практичного заняття. Виконання ТК 4. Підготовка до усного опитування 1.	3	1, 3, 4, 5, 6, 10.
9	Лексична система української діалектної мови	Лексична система української діалектної мови	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 5. Підготовка до практичного заняття. ІДЗ-проект	4	1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11.
10		Фразеологічна система української діалектної мови	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 5. Підготовка до практичного заняття. ІДЗ-проект. Виконання ТК 5	4	1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11.
11	Морфологія української діалектної мови: іменні частини мови	Морфологія української діалектної мови: іменні частини мови (іменник, прикметник)	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 6. Підготовка до практичного заняття.	4	1, 3, 4, 5, 6, 8, 10.
12		Морфологія української діалектної	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 6. Підготовка до	4	1, 3, 4, 5, 6, 8, 10.

		мови: іменні частини мови (числівник, займенник)	практичного заняття. Виконання ТК 6		
13	Морфологічні особливості дієслова та його форм в українській діалектній мові	Морфологічні особливості дієслова та його форм в українській діалектній мові (дієслово і дієслівні форми)	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 7. Підготовка до практичного заняття.	4	1, 3, 4, 5, 6, 8, 10.
14		Морфологічні особливості дієслова та його форм в українській діалектній мові (службові частини мови)	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 7. Підготовка до практичного заняття. Виконання ТК 7. Підготовка до усного опитування 2. Підготовка до написання самостійної роботи	4	1, 3, 4, 5, 6, 8, 10.
15	Синтаксис української діалектної мови	Синтаксис простого речення в українській діалектній мові	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 8. Підготовка до практичного заняття.	4	1, 3, 4, 5, 6, 8, 10.
16		Синтаксис складного речення в українській діалектній мові	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 8. Підготовка до практичного заняття. Виконання ТК 8. Підготовка до усного опитування 3	4	1, 3, 4, 5, 6, 8, 10.
17	Теорія і практика діалектологічних досліджень	Діалектні відмінності наріч української мови	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 9. Підготовка до практичного заняття.	4	1, 3, 4, 5, 9, 10, 12, 13.
18		Підсумкове заняття	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т 9. Підготовка до контрольної роботи. Виконання ТК 9	6	1, 3, 4, 5, 9, 10, 12, 13.

Примітка. * Лекції проводяться через тиждень, а практичні заняття – щотижня по дві години.

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу в Університеті відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітній програмі та навчальному плану. Усі учасники освітнього процесу повинні дотримуватися правил академічної доброчесності (див. «Положення про систему забезпечення академічної доброчесності у Хмельницькому національному університеті», <https://cutt.ly/QMZTV0B>). Студент зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, усі домашні завдання і тести виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття студент зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відзвітувати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до атестації. До практичних занять студент має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність.

Студенти мають можливість отримати знання з окремих тем курсу шляхом неформальної освіти і звернутися із заявою про перезарахування результатів неформальної освіти згідно з Положенням про порядок визнання та перезарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти у Хмельницькому національному університеті (<https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normativni-dokumenty/polozhennya-pro-poryadok-vyznannya-ta-perezarahuvannya-rezultativ-navchannya.pdf>; п. 4 Визнання і зарахування результатів навчання, набутих особою).

Критерії оцінювання результатів навчання

Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється шляхом усного / письмового опитуванням, тестування в MOODLE. Водночас оцінюється рівень практичних умінь шляхом виконання різноманітних аудиторних та домашніх завдань. Якщо студент отримав негативну оцінку з якогось виду роботи, то він повинен ліквідувати заборгованість в установленому порядку.

Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за інституційною чотирибальною шкалою і виставляється в електронному журналі обліку успішності. Підсумковий контроль проводиться у формі заліку. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих студентом позитивно, з урахуванням коефіцієнтів вагомості і розраховується в автоматизованому режимі за відповідною програмою. Вагові коефіцієнти змінюються залежно від структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт. Залік виставляється, якщо середньозважений бал, який отримав студент з дисципліни, знаходиться у межах від 3,00 до 5,00 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом кількості балів відповідно до таблиці Співвідношення.

Орієнтовна тематика індивідуального завдання для самостійної роботи студентів

Підготуйте відеопрокст або презентацію на одну з тем:

1. Зооніми в системі діалектної говірки (клички тварин).
2. Назви спорідненостей у говірці (*батько, тітка...*).
3. Лексико-семантична група на позначення зовнішності людини.
4. Лексико-семантична група на позначення характеру людини.
5. Прізвиська .... говірки.
6. Варіанти чоловічих імен у говірці.
7. Варіанти жіночих імен у говірці.
8. Фразеологізми на позначення розумових здібностей людини.
9. Фразеологізми на позначення людських якостей.
10. Звуконаслідувальні слова та вигуки у говірці (звертання до тварин).
11. Дієслова на позначення руху (мовлення тощо).
12. Мовно-етикетні формули говірки.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання в семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота				Самостійна робота	Підсумковий контроль
Усне опитування	Практичне заняття	Тестовий контроль	Контрольна робота	Індивідуальне домашнє завдання	Залік
0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0

Оцінювання тестових завдань

Студенти проходять тестування в он-лайн режимі в Модульному середовищі для навчання. Тематичний тест для кожного студента переважно складається з 25–30 тестових завдань. Оцінювання здійснюється за чотирибальною шкалою. На тестування відводиться 30 хвилин. При отриманні негативної оцінки тест слід перездати до терміну наступного контролю.

Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ESTS	Бали	Вітчизняна шкала	
A	4,75–5,00	Зараховано	ВІДМІННО – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навичок
B	4,25–4,74		ДОБРЕ – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками
C	3,75–4,24		ДОБРЕ – загалом правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками
D	3,25–3,74		ЗАДОВІЛЬНО – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією
E	3,00–3,24		ЗАДОВІЛЬНО – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2,00–2,99	Незараховано	НЕЗАДОВІЛЬНО – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0,00–1,99		НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни

Питання для підсумкового контролю з дисципліни

1. Предмет, завдання і значення діалектології.
2. Поняття про діалекти.
3. Мова і діалекти на різних етапах суспільно-історичного розвитку.
4. Літературна мова та діалекти: основні ознаки та відмінності. Соціальні діалекти.
5. Історія діалектологічних студій.
6. Історичні постаті української діалектології (К. П. Михальчук, Ф. Т. Жилко, Й. О. Дзензелівський, С. П. Бевзенко, П. Ю. Гриценко, В. С. Ващенко, І. Г. Матвійас).
7. Типи діалектних явищ в українській мові.
8. Вокалізм української діалектної мови.

9. Консонантизм української діалектної мови.
10. Різновиди морфологічних діалектних відмінностей.
11. Категорія числа в українських діалектах.
12. Категорія роду в українських діалектах.
13. Категорія відмінка в українських діалектах.
14. Категорія часу в українських діалектах.
15. Категорія особи в українських діалектах.
16. Категорія відміни в українських діалектах.
17. Функціонування займенників в українських діалектах.
18. Особливості прикметників української діалектної мови.
19. Ступені порівняння прикметників в українських діалектах.
20. Варіювання числівникових форм.
21. Діалектні особливості дієслова. Інфінітив.
22. Форми дієслова в українському діалектному мовленні.
23. Специфіка творення прислівників.
24. Відмінності у словотворі та словозміні.
25. Особливості наголошування слів української діалектної мови.
26. Український діалектний синтаксис і усне літературне мовлення.
27. Діалектні відмінності у словосполученні. Типи синтаксичних зв'язків.
28. Відмінності у структурі простого речення.
29. Відмінності у структурі складносурядного речення.
30. Відмінності у структурі складнопідрядного речення.
31. Типи діалектних відмінностей у лексиці.
32. Склад діалектної лексики з погляду її походження.
33. Історичні нашарування в діалектній лексиці.
34. Фразеологія українського діалектного мовлення.
35. Джерела української діалектної фразеології.
36. Особливості поліського наріччя.
37. Особливості південно-західного наріччя.
38. Особливості південно-східного наріччя.
39. Теорія і практика діалектологічних досліджень.
40. Методи діалектологічних досліджень.

Рекомендована література

Основна література

1. Березовська Г.Г. Українська діалектологія : навчально-методичний посібник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. 184 с.
2. Кобирилка Н, Рябець Л. Українська діалектологія: витоки і перспективи. *Українська мова*. 2018. № 4. С. 92–100.
3. Сердега Р. Л., Сагаровський А. А. Українська діалектологія : навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.
4. Торчинська Н. М. Українська діалектологія : посібник. Хмельницький, 2017. 200 с.
5. Українська мова. Енциклопедія. Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

Додаткова література

6. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ : Вища школа, 1980. 246 с.
7. Бичко З. М. Перспективи взаємостосунків української літературної мови та діалектів. *Вісник Львівського університету*. Серія : Філологія. 2004. Вип. 34. Ч. II. С. 116–119.
8. Грещук В., Грещук В. Діалектне слово в тексті та словнику: монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2015. 372 с.
9. Дзензелівський Й. О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови. Київ, 1987. 308 с.
10. Ідея Олександрівна. Українські діалекти. URL : <https://www.youtube.com/channel/UCftNLdHx5pYzuzQT9ig362g>
11. Лексичні діалектизми: територіальні секрети лексичного розмаїття української мови. URL : <https://www.superprof.com.ua/blog/dialektyzmy-v-ukrainskiy-movi/>
12. Навчальна практика з діалектології : методичні вказівки для студентів спеціальності „Українська мова і література”. Укл. І. В. Горячок, Л. В. Терещенко. Хмельницький : ХНУ, 2006. 46 с.
13. Яцечко-Блаженко Т. Цікаві віртуальні проекти про діалектологію. URL : <https://prashhur.com/tsikavi-virtualni-proyekti-pro-ukrayinski-dialekti/>

Електронні ресурси

1. Модульне середовище для навчання. MOODLE. Пошук – Кафедра слов'янської філології, «Українська діалектологія (Торчинська Н. М.)». URL <https://msn.khnu.km.ua/course/view.php?id=2181>.
2. Модуль для дистанційного навчання. URL : http://dn.khnu.km.ua/dn/k_list.aspx?bk=T.

3.Електронна бібліотека університету. URL : http://lib.khnu.km.ua/asp/php_f/page_lib.php.